



LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS TIESNESIS

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Satversmes tiesas tiesneša

Artūra Kuča

ATSEVIŠKĀS DOMAS

Rīgā 2022. gada 23. decembrī

lietā Nr. 2021-41-01

“Par likuma “Par tiesu varu” 55. panta 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam”

1. Satversmes tiesa 2022. gada 15. decembrī pasludināja spriedumu lietā Nr. 2021-41-01 “Par likuma “Par tiesu varu” 55. panta 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam” (turpmāk – Spriedums), ar kuru atzina likuma “Par tiesu varu” 55. panta 3. punktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2024. gada 1. janvāra. Argumentējot savu viedokli, izmantošu Spriedumā lietotos saīsinājumus.

2. Piekrītu, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam. Proti, pievienojos Satversmes tiesas secinājumam, ka apstrīdētajā normā ietvertā aizlieguma leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē ir iespējams sasniegt ar alternatīviem līdzekļiem.

Tomēr nepiekrītu izvēlei apstrīdētās normas satversmības vērtēšanā izmantot pamattiesību ierobežojuma metodoloģiju. Uzskatu, ka šis izvērtējums bija veicams, izmantojot Satversmes tiesas judikatūrā nostiprināto absolūtā aizlieguma metodoloģiju. Jau 2021. gada 28. jūnija atsevišķajās domās par spriedumu lietā Nr. 2020-50-01 “Par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. un 106. pantam” (turpmāk – lieta Nr. 2020-50-01) paudu savus argumentus par šīs metodoloģijas nozīmību un attiecināmību lietās, kurās apstrīdētā norma paredz absolūtu aizliegumu. Proti, es norādīju, ka absolūtā aizlieguma metodoloģijas piemērošanas gadījumā no likumdevēja tiek prasīta šāda rakstura aizlieguma rūpīga izvērtēšana, bet tas nekādā veidā neierobežo likumdevēja rīcības brīvību lemt par regulējumu attiecībā uz personām, kuras atrodas valsts dienestā. Minētajās atsevišķajās domās paustie apsvērumi un argumenti ir attiecināmi arī uz Spriedumu.

3. Satversmes tiesas judikatūrā ierobežojums, kas neparedz izņēmumus vai nav pietiekami elastīgs, lai ņemtu vērā katras situācijas individuālos apstākļus, tiek apzīmēts ar jēdzienu “absolūts aizliegums”. Šāda rakstura pamattiesību ierobežojuma satversmības izvērtēšanai tiek pielietota absolūtā aizlieguma metodoloģija (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra spriedumu lietā Nr. 2017-07-01 un 2019. gada 5. decembra spriedumu lietā Nr. 2019-01-01*). Tās pamatā ir pamattiesību ierobežojuma satversmības izvērtēšanas metodoloģija, taču, vadoties pēc samērīguma elementa nepieciešamības kritērija (vai nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk), tiesa galvenokārt vērtē likumdevēja rīcību absolūtā aizlieguma noteikšanas procesā un šāda aizlieguma nepieciešamības pamatojumu, nevis pēc būtības apsver saudzējošāku līdzekļu esību (*sk.: Kučs A., Šņepste I. Absolūti cilvēktiesību ierobežojumi Satversmes tiesas judikatūrā. Jurista Vārds, 2021. gada 7. decembris, Nr. 49 (1211), 53. lp.*). Lai konstatētu, vai tiesību normā ietvertais aizliegums ir absolūts,

jāvērtē, pirmkārt, vai tas attiecas uz visām pie noteiktas grupas piederošām personām, proti, vai tas neparedz individuālu katra konkrētā gadījuma izvērtējumu, tādējādi nepieļaujot izņēmumus, un, otrkārt, vai tas ir noteikts uz zināmu laiku vai uz mūžu (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 19.2. punktu*).

Izskatāmajā gadījumā apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums būt par tiesneša amata kandidātu attiecas uz ikvienu personu, kura saukta pie kriminālatbildības, bet krimināllieta pret kurām izbeigta uz nereabilitējoša pamata. Tas nepieļauj izņēmumus. Turklāt šāds aizliegums ir noteikts uz mūžu. Tādējādi, ņemot vērā iepriekš norādīto Satversmes tiesas judikatūru, tiesai būtu bijis jāsecina, ka apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir absolūts.

Uz šādu minētā aizlieguma raksturu norādīja arī Pieteikuma iesniedzējs (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 13. lp.*). Tāpat uz to norādījušas vairākas lietā pieaicinātās personas. Piemēram, tiesībsargs, šajā ziņā piekrītot Pieteikuma iesniedzējam, norādījis, ka apstrīdētajā normā ir ietverts tā saucamais absolūtais aizliegums (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 77. lp.*). Arī Latvijas Administratīvo tiesnešu biedrība paudusi viedokli, ka apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir absolūts raksturs (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 116. lp.*). Tāpat Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras lektore *Mg. iur.* Evija Vīnkalna viedoklī Satversmes tiesai uzsvērusi, ka apstrīdētā norma satur absolūtu aizliegumu būt par tiesneša amata kandidātu personām, pret kurām kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 18. lp.*).

Spriedumā ierobežojuma absolūtais raksturs nav ticis analizēts. Taču uz to, ka šāda ierobežojuma ietekme uz personas pamattiesībām ir īpaši tālejoša, ir norādījusi gan pati Satversmes tiesa, gan vairākos spriedumos arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 22. aprīļa spriedumu lietā „Animal Defenders International v. The United Kingdom”, pieteikums Nr. 48876/08*).

4. Kā būtiskāko Sprieduma trūkumu vēlos norādīt to, ka Spriedums rada pamatu tiesiskajai nenoteiktībai attiecībā uz absolūtā aizlieguma lietās piemērojamo metodoloģiju. Spriedumā nav sniegta atbilde uz jautājumu, kāpēc izskatāmajā gadījumā nebūtu piemērojama absolūtā aizlieguma metodoloģija. Uzskatu, ka šādai analīzei vajadzēja būt ietvertai līdzīgi kā spriedumā lietā Nr. 2020-50-01. Tajā Satversmes tiesa norādīja, ka, ņemot vērā valsts dienesta īpašo lomu un statusu, kā arī likumdevēja plašo rīcības brīvību šajā jomā, uz šo īpašo prasību tiesiskuma izvērtējumu nav attiecināma absolūtā aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģija (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2020-50-01 13. punktu*).

Savās atsevišķajās domās lietā Nr. 2020-50-01 jau norādīju, ka Satversmes tiesas secinājumi par absolūtā aizlieguma metodoloģijas nepiemērošanu tulkojami šauri un attiecināmi tikai uz konkrētajā lietā vērtēto situāciju un normatīvo regulējumu. No Spriedumā ietvertajiem tiesas secinājumiem nav saprotams, cik plaši Satversmes tiesa piemēros šīs metodoloģijas izmantošanas izņēmumus. Proti, vai šī metodoloģija nav piemērojama tikai konkrētu valsts dienesta amatpersonu gadījumos vai visos gadījumos, kad ir ierobežotas tādas personas pamattiesības, kura atrodas valsts dienestā, vai arī Satversmes tiesa vispār atsakās no šīs metodoloģijas un tā nav piemērojama nevienā gadījumā, kad personas pamattiesību ierobežojums pēc sava rakstura faktiski ir absolūts aizliegums.

5. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesiskas valsts principa būtiska sastāvdaļa ir tiesiskā noteiktība. Ar vienveidīgu tiesu praksi tiek nodrošināta taisnīguma principa ievērošana, tiesiskā noteiktība un veicināta sabiedrības uzticēšanās tiesām (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 16.1.3. punktu*).

Arī apstrīdētās normas satversmības izvērtēšanas metodoloģijai un konsekventai tās piemērošanai ir būtiska nozīme. Tādā veidā tiesas spriešanā tiek nodrošināta tiesiskā noteiktība. Pārzinot Satversmes tiesas izstrādātās metodoloģijas, atbilstoši kurām tā izvērtē apstrīdēto normu satversmību, persona

var saprātīgi paredzēt, kas tieši tās lietā varētu tikt vērtēts un attiecīgi kam tai ir jāpievērš īpaša uzmanība, veidojot savu argumentāciju.

Tiesu prakses vienveidība ir svarīga tāpēc, ka nekoncekvence tās izvēlē var ietekmēt pieteikuma virzību Satversmes tiesā. Proti, pieteikumam, ar kuru persona vēršas Satversmes tiesā, ir izvirzītas noteiktas prasības. Viena no tām atbilstoši Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punktam ir juridiskā pamatojuma norādīšana. Ar pieteikuma juridisko pamatojumu saprot juridisko argumentāciju, ar kuru pamatota apstrīdētās normas iespējamā neatbilstība pieteikumā norādītajai augstāka juridiska spēka tiesību normai. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 3. punktu kolēģija ir tiesīga atteikties ierosināt lietu, ja pieteikums neatbilst šā likuma 18. panta prasībām. Lietas ierosināšana var tikt atteikta arī tad, ja pieteikuma juridiskajā pamatojumā ir trūkumi, kas radušies tā iemesla dēļ, ka persona kļūdaini izvēlējusies savu argumentāciju veidot pēc vienas vai otras apstrīdēto normu satversmības izvērtēšanas metodoloģijas.

Uzskatu, ka Spriedums ir radījis tiesisko nenoteiktību jautājumā par Satversmes tiesas judikatūru absolūtā aizlieguma lietās, kā arī par to, kā katrā konkrētajā gadījumā tiks vērtēts pieteikuma juridiskais pamatojums un attiecīgi kāda būs šā pieteikuma tālāka virzība Satversmes tiesā.

Satversmes tiesas tiesnesis

Artūrs Kučs